

Overlegeconomie

Het centraal akkoord dat kabinet, werkgevers en werknemers vorige week hebben afgesloten, houdt het midden tussen een laatste stuip trekking van het traditionele Nederlandse overlegmodel en een uiterste poging om de weg open te houden naar een nieuw 'gerevitaliseerd' model. Over het akkoord zelf kan men kort zijn; dat heeft uitsluitend symbolische betekenis. Het is een waarschuwing aan de onderhandelaars in bedrijven en bedrijfstakken om elkaar in het verslechterende economische klimaat niet op te zadelen met wegwijnende winsten, inzakkende investeringen, oplopende werkloosheid en stijgende collectieve lasten. Toch is de overeenstemming opmerkelijk. Een centraal akkoord is in tien jaar niet bereikt. Is de overlegeconomie aan een nieuwe jeugd begonnen?

De tijd dat werkgevers, werknemers en de overheid in de SER bindende afspraken maakten over de nationale loonruimte, ligt ver achter ons. Reeds in de jaren zestig raakte dit 'harmoniemodel' in verval. In de jaren zeventig probeerde de overheid de loonontwikkeling bij te sturen door middel van ingrepen in de loonvorming. Ontduiking en inhaalbewegingen maakten de geleide-loonpolitiek echter ineffectief. In het centraal akkoord van 1982 trokken werkgevers, werknemers en de overheid hun conclusie: de loononderhandelingen zouden voortaan op decentraal niveau moeten plaatsvinden en de overheid zou zich van ingrijpen in de loonvorming dienen te onthouden. Die formule werkte goed, zolang het goed ging met de economie en de arbeidsmarktsituatie tot loonmatiging dwong. Maar toen eind jaren tachtig de conjunctuur verslechterde en er knopen moesten worden doorgehakt over de aanpak van het ziekteverzuim, de vermindering van het beroep op de WAO en de inschakeling van moeilijk plaatsbare groepen op de arbeidsmarkt, bleek ook dit coördinatiemodel niet te voldoen.

De CPB-studie *Nederland in drievoud* legde de vinger op de zere plek: de Nederlandse overlegeconomie wordt gekenmerkt door een "soms erg lage reactiesnelheid en het uitblijven van duidelijke keuzes". In een economie die blootstaat aan steeds heftiger internationale concurrentie, brengt zo'n beleid van 'pappen-en-nathouden' steeds hogere maatschappelijke kosten met zich. Vooral in het licht van de Europese integratie kan Nederland zich een slecht functionerende overlegeconomie niet meer veroorloven. De totstandkoming van de interne markt leidt tot toenemende concurrentie, niet alleen tussen bedrijven, maar ook tussen overheden. De toenemende mobiliteit van kapitaal en arbeid maakt de nationale ruimte voor een afwijkend sociaal-economisch beleid steeds kleiner. In de aanloop naar een EMU zal de beleidsruimte alleen nog maar verder verminderen, gezien de eisen die aan toetreding tot de EMU worden gesteld. Ten slotte snoert de Europese regelgeving de mogelijkheden tot het maken van nationale afspraken in. Zo zou de Europese mededingingswetgeving volgens Ter Kuile onlangs in ESB de hele overlegeconomie kunnen opblazen¹. Of het werkelijk zo'n vaart zal lopen, is

discutabel, maar één ding is wel duidelijk: ineffectief, inflexibel of te laat ingezet beleid wordt door de toenemende (beleids)concurrentie steeds zwaarder afgestraft.

Gealarmeerd door de steeds scherper wordende kritiek op de stroperigheid van het Nederlandse sociaal-economische beleid heeft minister De Vries van Sociale Zaken in juni van dit jaar een adviesaanvraag aan de SER gericht over de convergentiestrategie naar een EMU en de implicaties daarvan voor de overlegeconomie. Opmerkelijk snel kwam vorige maand het antwoord: de sociale partners erkennen dat de overlegeconomie aan een opknopbeurt toe is². De 'revitalisering' moet vooral vorm krijgen door een duidelijker verdeling van bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Voor iedereen moet duidelijk zijn, wie waarop aanspreekbaar is en die verantwoordelijkheid moet vervolgens ook publiekelijk worden genomen.

In het SER-advies wordt vervolgens uitgewerkt hoe Nederland een beleid kan voeren dat de economie optimaal concurrerend maakt. Centraal staat een gezamenlijke aanpak van overheid en sociale partners om Nederland te verlossen van zijn notoire kwalen: de geringe arbeidsparticipatie en de hoge inactiviteit. Daarmee wordt tevens een belangrijke oorzaak weggenomen van de grote omvang en de onevenwichtige samenstelling van de collectieve sector. Als overheid en sociale partners in eendrachtige samenwerking dit programma werkelijk ten uitvoer brengen, zullen de problemen van de Nederlandse economie snel tot het verleden behoren.

Maar helaas, daar wringt nu juist de schoen. Hoe worden de centrale aanbevelingen in concrete beleidsdaden omgezet? Wie neemt precies de verantwoordelijkheid voor wat? Aan de onderhandelings tafel in de bedrijfstakken, achter de loketten van de arbeidsbureaus en sociale diensten en in de slag om de uitkeringen en subsidies verdwijnen de eensgezinde aanbevelingen van de SER als sneeuw voor de zon.

Hoe groot de kloof is tussen woorden en daden illustreert het pas afgesloten centrale akkoord. Voor het licht van de camera's staan werkgevers, werknemers en de overheid schouder aan schouder om de naderende economische recessie het hoofd te bieden, maar als het gaat om concrete maatregelen ter verhoging van de arbeidsparticipatie, voor de oplossing van het WAO-probleem en de verlaging van de collectieve-lastendruk, valt een diepe stilte.

Als uiterste poging om de bereikte eenstemmigheid over de hervorming van de overlegeconomie niet onmiddellijk te verspelen is het centraal akkoord geslaagd. De overlegeconomie is daarmee echter niet gered. Haar levensvatbaarheid in een Europese beleidsruimte moet in de praktijk nog worden bewezen.

L. van der Geest

1. B.H. ter Kuile, Bommelding voor de overlegeconomie, *ESB*, 23 september 1992.

2. SER, *Ontwerp-advies Convergentie en overlegeconomie*, Den Haag, 1992.